

АГРОСВІТ

№ 5-6 березень 2022

Науково-практичний журнал

ISSN 2306-6792

9 772306 679204

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Васильєва Наталя Костянтинівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем і технологій, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

Вініченко Ігор Іванович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР: Кучеренко Г. Б.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Андрющенко Катерина Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та підприємництва, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Безус Роман Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Гончаренко Оксана Володимирівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Добровальська Олена Володимирівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Козловський Сергій Володимирович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Каткова Наталя Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри обліку і економічного аналізу, Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова

Качула Світлана Валентинівна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Крючок Леся Станіславівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Кураташвілі Альфред Анзоревич (Тбілісі, Грузія), доктор економічних, філософських і юридичних наук, професор в галузі суспільних наук, професор Грузинського технічного університету в області Публічного права (Факультет Права і Міжнародних відносин), науковий керівник Інституту Бізнесу і Права факультетів Права і Міжнародних відносин і Бізнес-технологій ГТУ, завідувач відділом економічної теорії Інституту економіки імені П.Гуцушвілі Тбіліського державного університету імені Іване Джавахішвілі

Лозинський Дмитро Леонідович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Державний університет «Житомирська політехніка»

Павлова Галина Євгенівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Самойленко Алла Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Пантелеєва Наталія Миколаївна, доктор економічних наук, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та банківської справи, Черкаський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»

Трусова Наталя Вікторівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Таврійського державного агротехнологічного університету, Таврійський державний агротехнологічний університет

Федоренко Станіслав Валентинович, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри охорони праці і навколишнього середовища КНУБА, академік академії будівництва України

Халатур Світлана Миколаївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Череп Олександр Григорович, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки, Запорізький національний університет

Чирва Ольга Григорівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та управління бізнесом, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Шабатура Тетяна Сергіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії і економіки підприємства, Одеський державний аграрний університет

Журнал засновано у січні 2001 року. Виходить 2 рази на місяць.

№ 5–6 березень 2022 р.

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України з **ЕКОНОМІЧНИХ НАУК** (Категорія «Б»).
Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 975 від 11.07.2019 р.

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 23728-13568ПП від 27.12.2018 року
ISSN 2306-6792

Передплатний індекс: 21847

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 223-26-28, 537-14-33,
(050) 382-06-63

E-mail: economy_2008@ukr.net
www.agrosvit.info

Засновники:
Дніпровський державний аграрно-економічний університет,
ТОВ "ДКС Центр"
Видавець:
ТОВ "ДКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку 31.03.22 р.

Підписано до друку 31.03.22 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 6,6.

Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.

Замовлення № 3103/2.

Віддруковано у ТОВ «ДКС Центр»

м. Київ, пров. Куренівський, 17

Тел. (044) 537-14-34

© АгроСвіт, 2022

Журнал засновано у січні 2001 року. Виходить 2 рази на місяць.

№ 5—6 березень 2022 р.

У НОМЕРІ:

Яковенко Р. В., Зайченко В. В.

Управління державними закупівлями як фактор модернізації сучасної України в умовах відкритої російської агресії 3

Маслиган О. О., Літвінова А. Н., Тодьєрішко Е. В., Шафранова К. В.

Ресурсне забезпечення фінансового потенціалу виробничого підприємства 10

Руда О. А.

Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України 15

Пивовар П. В.

Методичні підходи до оцінки людського капіталу сільських територій 24

Жукова О. Г., Березний М. І.

Організаційне забезпечення державного управління водними ресурсами за басейновим принципом 33

Зубаха М. В.

Ринок підприємств суспільного інтересу: аналітично-аудиторська оцінка 39

№ 5—6 / 2022

CONTENTS:

Yakovenko R., Zaychenko V.

PUBLIC PROCUREMENT MANAGEMENT AS A FACTOR OF MODERN UKRAINE MODERNIZATION IN THE FACE OF WIDE RUSSIAN AGGRESSION 3

Maslihan O., Litvinova A., Todierishko E., Shafranova K.

RESOURCE PROVISION OF FINANCIAL POTENTIAL OF A PRODUCTION ENTERPRISE 10

Ruda O.

CURRENT STATE OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF BANKING SUPERVISION 15

Pyvovar P.

METHODICAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF HUMAN CAPITAL IN RURAL AREAS 24

Zhukova O., Berezniy M.

ORGANIZATIONAL SUPPORT OF STATE MANAGEMENT OF WATER RESOURCES ACCORDING TO THE BASIN PRINCIPLE 33

Zubakha M.

MARKET OF PUBLIC INTEREST ENTERPRISES: ANALYTICAL-AUDIT ASSESSMENT 39

УДК 336.71

О. Л. Руда,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-3266-7470

DOI: 10.32702/2306-6792.2022.5—6.15

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД ТА ЙОГО ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ

O. Ruda,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finances,
Banking and Insurance, Vinnytsia national agrarian University, Vinnytsya

CURRENT STATE OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF BANKING SUPERVISION

Дана стаття розкриває поняття "банківський нагляд" та висвітлено його вплив на банківську систему в цілому. Наведено поняття "банківська система" та виокремлено її цілі. Банківський нагляд досягається завдяки різним прийомам, способам та методам банківського нагляду, які були охарактеризовані в статті. Проаналізовано кількісну зміну комерційних банків, які діяли на території України у період з 01.05.2016—01.05.2021 рр. Дано визначення поняття "економічні нормативи діяльності банків" та перераховано які нормативи встановлені Національним банком України, що є обов'язковими до виконання всіма банками. Також було проаналізовано кожний з наведених нормативів за період з 01.05.2016—01.05.2021 рр. Наведено моменти які необхідно вдосконалити для покращення банківського нагляду. Охарактеризовано напрямки покращення за вимогами Базель-III, та зроблені висновки.

This article reveals the concept of "banking supervision" and highlights its impact on the banking system as a whole. The concept of "banking system" is given and its goals are highlighted. Banking supervision is achieved through various techniques, methods and techniques of banking supervision, which were described in the article. Prospects for the development of economic processes in the economy of any country are determined by the stability and state of the country's banking system. Effective functioning of the banking system is a necessary condition for the development of market relations in Ukraine, which objectively determines the key role of the central bank in regulating banking activities. That is why the banking sector of the state requires close attention from its regulators, who are primarily called to monitor the condition and stability of banking institutions that make up the country's banking system, and regulate, if necessary, various aspects of banking that have a real impact on functioning. banking system of the country as a whole.

Banking supervision is achieved through a variety of techniques, methods and techniques of banking supervision. Methods of banking supervision — a set of techniques and methods for performing the functions of banking supervision. Banking supervision should create an efficient and competitive banking system that would respond to the needs of the population in providing quality financial services at a reasonable cost. It should be understood that there is always a balance between the level of protection offered by supervision and the value of the financial activities of intermediaries. The lower the risk perception of banks and the financial system, the more effective supervision should be. The quantitative change of commercial banks operating on the territory of Ukraine in the period from 01.05.2016 to 01.05.2021 is analyzed. Each of the above standards for the period from 01.05.2016—01.05.2021 was also analyzed. The points that need to be improved to improve banking supervision are given. The directions of improvement according to the requirements of Basel-III are described, and conclusions are made.

Ключові слова: банківська система, банківський нагляд, банк, економічні нормативи, діяльність банків, ліквідність, платоспроможність.

Key words: banking system, banking supervision, bank, economic standards, banking activities, liquidity, solvency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Враховуючи кризові тенденції на світових фінансових ринках актуальності набуває пи-

тання формування надійної та ефективної банківської системи як в теоретичному, так і в практичному плані. Оскільки, недосконале регулювання діяльності фінансових посередників призвело до негативних подій в економіці світових країн. Саме тому світові організації розпо-

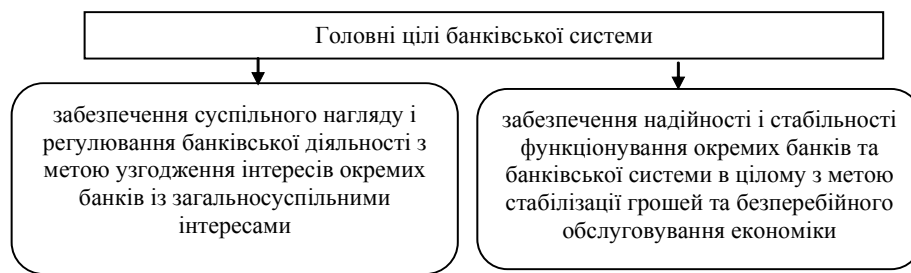

Рис. 1. Цілі банківської системи

Джерело: [7, с. 30].

чали пошук напрямів підвищення ефективності системи регулювання та нагляду. Концепція банківського нагляду в кожній країні має свою специфіку, пов'язану як з історичним розвитком, так і зі структурою влади та банківської системи.

Однак час від часу перед кожним центральним банком постає завдання щодо вдосконалення або визначення найоптимальніших механізмів і форм здійснення банківського нагляду з урахуванням історичних факторів розвитку та новітніх технологічних можливостей, що з'являються в банківській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню формування та функціонування банківського нагляду присвячено праці зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків, зокрема, таких вітчизняних авторів, як Васильченко З., Вдовенко Л., Дьяконова І., Кіреєв О., Кузнецова А., Любунь О., Міщенко В., Мороз А., Нікіфоров П., Примостка А., Раєвський К., Руда О., Савлук М., Смовженко Т. та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Теоретичне узагальнення основних тенденцій розвитку складових системи банківського нагляду в Україні та наближення її до міжнародних стандартів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Банківська система має своє особливе призначення, свої специфічні риси і функції. Виникає вона не внаслідок механічного поєднання окремих банків у випадкову сукупність, а будується на заздалегідь виробленій концепції, у межах якої відводиться певне місце кожному виду банків і кожному окремому банку.

Тому банківська система — це законодавчо визначена, чітко структурована та субординована сукупність фінансових посередників, які здійснюють банківську діяльність на постійній професійній основі і функціонально взаємопов'язані в самостійну економічну структуру [4, с. 29].

Відносно окремих банків самостійність системи проявляється у специфічних цілях та функціях її порівняно з цілями та функціями банків.

Головною метою діяльності окремих банків є одержання прибутку. Стосовно банківської системи ця ціль не просто не збіль-

шується пропорційно кількості банків, що входять до системи, а взагалі переміщується на другий план, залишаючись лише ціллю окремих банків (рис. 1).

Виникає банківська система не внаслідок механічного поєднання окремих банків, а ґрунтується на заздалегідь виробленій концепції, у межах якої кожний вид банків і кожний окремий банк посідають певне місце.

Перспективи розвитку економічних процесів у господарстві будь-якої країни зумовлюються стабільністю і станом банківської системи країни. Саме тому банківська сфера держави вимагає пильної уваги з боку її регулюючих органів, які покликані, насамперед, наглядати за станом і стабільністю банківських установ, що утворюють банківську систему країни, а також регулювати у разі необхідності різноманітні аспекти банківської діяльності, що мають реальний вплив на функціонування банківської системи країни в цілому.

Під "банківським наглядом" у науковій літературі, як правило, розуміє організованість контролю та активних організованих діянь Національного банку України, цілеспрямованих на дотримання банками та другими кредитно-фінансовими установами у ходові їх функціонування законодавства України і встановлених норм, з ціллю забезпечення стабільності кредитної системи та охороні від даностей вкладників [13, с. 49]. На наш погляд, це тлумачення далеко не повною мірою розкриває це складне поняття, крім того включення до його складу інших кредитно — фінансових установ також є помилковим. На нашу думку, дане визначення більш придатне для поняття фінансовий нагляд. Однак, слід мати на увазі, що підвищення вимог до якості банківського нагляду, вносить нові нюанси у тлумачення поняття "банківський нагляд".

Ураховуючи на вище сказане можна відзначити, що важливої уваги є вартим терміни, які наводяться в обігу для формулювання процесу спостереження за фінансовою діяльністю банківських установ [14, с. 155]:

— банківське регулювання — це одна з функцій Національного банку України, яка зводиться до створення системи норм, що регулюють діяльність комерційних банків, характеризують фронтальні принципи банківської діяльності, порядок виконання банківського нагляду, відповідальність за недотримання банківського законодавства;

— банківський нагляд — функціонування щодо виготовлення ефективної системи захисту інтересів кредиторів і вкладників, ефективного реагування на події, які дестабілізують діяльність банківської установи; контроль банку за застосуванням банківського кредиту.

Закон України "Про Національний банк України" у ст. 1 визначає банківський нагляд як систему контролю та активних впорядкованих дій Національного банку, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку, а банківське регулювання визначає як одну з ролей Національного банку, яка понижає у створенні порядки норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [12].

Банківський нагляд досягається завдяки різним прийомам, способам та методам банківського нагляду. Методи банківського нагляду — це сукупність прийомів і способів щодо виконання функцій банківського нагляду. У літературі виділяють різні методи банківського нагляду, зокрема виїзне інспектування, безвиїзний нагляд, усне застереження, адміністративний, індикативний, нормативний нагляд, нагляд за допомогою інструкцій, CAMELS.

Інспекційні банківські перевірки в основному забезпечують виконання двох основних завдань. По-перше, інспекційні перевірки дозволяють наглядовому органу оцінити профіль ризиків банку та ступінь професійної придатності керівництва банку та його персоналу. І, по-друге, інспекційні перевірки дозволяють переконатися наглядовому органу в дотриманні банком нормативних вимог, у належній організації управління банком та в надійності системи управління ризиками даної банківської установи [3].

Складові індикативного нагляду можна об'єднати за двома ознаками. До першої групи треба віднести засоби впливу, пов'язані з фор-

Таблиця 1. Кількість діючих банків України за період 01.05.2016—01.05.2021 рр.

Назва показника	Станом на 01.05.					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість діючих банків	109	90	82	77	75	73
з них: з іноземним капіталом	42	38	39	36	34	33
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	16	17	20	23	23	23

Джерело: [10].

мулюванням кількісних параметрів банківської діяльності, зокрема [6, с. 62]:

— встановлення неодмінних економічних нормативів;

— формулювання норм неодмінних резервів для банків;

— встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій.

У цих свідченнях індикативний нагляд поєднується з адміністративним, оскільки, наприклад, встановлення кількісних значень незмінних економічних нормативів (індикативний нагляд) є одночасно вимогою щодо діяльності банків (адміністративний нагляд).

Орган нагляду не має позначатися на виконанні окремих договірних відносин, хоч клієнт банку зацікавлений у підтримці його інтересів у можливих приватно-правових спорах.

Однією з форм банківського нагляду з боку Національного Банку України можна виділити фінансовий моніторинг.

Всі банки для забезпечення виконання вимог законів України з питань запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, зобов'язані розробляти і реалізовувати програми ідентифікації та вивчення своїх клієнтів, а також програми навчання і підвищення кваліфікації працівників [1, с. 12].

Сьогодні можна відстежити значну кількісну зміну комерційних банків, які діяли на території України у період з 01.05.2016—01.05.2021 рр. (таблиця 1). За цей період спостерігається зменшення кількості діючих банків на 36 од., з яких 7 мали частку іноземного капіталу.

Як видно з даних таблиці, наприклад, тільки за 2017 рік втратили свою ліцензію 19 банківських установи; за підсумком 2018 року кількість банків, що мали ліцензію скоротилася на 12 од., а за 2021 рік — на 2 од.

Недовіра та невпевненість в майбутньому банків призводить до відтоку капіталу з банківського ринку. Банкам все важче залучати на обслуговування клієнтів та зберігати депозитний портфель на безпечному для функціонування банківських установ рівні.

Таблиця 2. Регулятивний капітал (норматив Н1) по банківській системі в цілому за період 01.05.2016—01.05.2021 рр.

Норматив		Станом на 01.05.						
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	Зміна 2021/2016
Н1	Регулятивний капітал (млн грн)	130208	97313	122918	123439	154359	187474	57266
	Зміна до попереднього року (млн грн)	29230	-32895	25605	521	30920	33115	3885

Джерело: [10].

Таблиця 3. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу по банківській системі за період 01.05.2016—01.05.2021 рр.

Норматив		Станом на 01.05.						
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	Зміна 2021 до 2016
Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	12,74	13,77	17,06	16,21	19,7	23,02	10,28
	Нормативне значення, %	Не менше 10%						
Н3	Норматив достатності основного капіталу	-	-	-	11,40	14,47	16,77	16,77
	Нормативне значення, %	Не менше 7%						

Джерело: [10].

Економічні нормативи діяльності банків (economic ratios; regulatory ratios for banks) — показники, встановлені Національним банком України з метою регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для здійснення моніторингу діяльності окремих банків і банківської системи в цілому. Національний банк України встановлює наступні економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання всіма банками [11, с. 830]:

Нормативи капіталу: мінімального розміру регулятивного капіталу — Н1 (500 млн грн); достатності (адекватності) регулятивного капіталу — Н2 (не менше 10%).

Нормативи ліквідності: миттєва ліквідність — Н4 (не менше 20%); поточна ліквідність — Н5 (не менше 40%); короткострокова ліквідність — Н6 (не менше 60%).

Нормативи кредитного ризику: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента — Н7 (не більше 25%); великих кредитних ризиків — Н8 (не більше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу); максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру — Н9 (не більше 5%); максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих

інсайдерам — Н10 (не більше 30%).

Нормативи інвестування: інвестування в цінні папери окремо за кожною установою — Н11 (не більше 15%); загальної суми інвестування — Н12 (не більше 60%).

Проаналізуємо стан виконання вимог НБУ (економічних нормативів) банками в цілому по банківській системі за офіційними даними [10].

В таблиці 2 згруповано дані щодо стану виконання нормативу Н1 по банківській системі України за період 01.05.2016—01.05.2021 рр.

Як видно з даних таблиці, за період 2016—2021 рр. регулятивний капітал банків збільшився на 57266 млн грн.

В таблиці 3 подано дані щодо виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) в цілому по банківській системі за період 01.05.2016—01.05.2021 рр., нормативне значення якого, згідно вимог НБУ, не повинно бути нижчим 10%.

Так, достатність регулятивного капіталу є вищою за нормативне значення у 10%.

За останній рік його значення збільшилося на 10,28 п.

А достатність основного капіталу є вищою за нормативне значення у 7%. Протягом 2016—2018 рр. показник відсутній. За останній рік його значення збільшилося на 16,77 п.

Оскільки банківська діяльність піддається ризику ліквідності — ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, це може призвести до того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат. У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами [8, с. 520]. З метою контролю за станом ліквідності банків НБУ встановив нормативи ліквідності: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6).

В таблиці 4 представлено дані щодо виконання нормативів миттєвої ліквідності (Н4),

поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6) по банківській системі в цілому за період 2016—2021 рр., нормативні значення яких відповідно становлять 20%, 40% та 60%.

Як видно з даних таблиці 4, за період з 01.05.2016 по 01.05.2019 роки норматив миттєвої ліквідності Н4 значно перевищував необхідне значення згідно вимог НБУ у 20%, проте за 2020—2021 рр. період аналізу показник відсутній.

Норматив поточної ліквідності Н5 був також вищим за необхідну норму у 40% та не опускався нижче 80,96%. Дана ситуація свідчить про значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам. Та за період 2020—2021 рр. ситуація змінилась на краще, оскільки значення показника відсутнє.

Норматив короткострокової ліквідності Н6 за період 2016—2021 рр. не опускався нижче 86% та відповідав встановленому нормативному значенню не менше 60%.

Отже, всі нормативи ліквідності по банківській системі України за аналізований період значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені Нацбанком України, а, отже, спостерігається надлишкова ліквідність по банківській системі.

З метою зменшення банківських ризиків Національний банк установлює нормативи кредитного ризику, а саме норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), норматив великих кредитних ризиків (Н8) та норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), недотримання

Таблиця 4. Стан виконання нормативів миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6) по банківській системі за період 2016—2021 рр.

Норматив		Станом на 01.05.						Зміна 2021/2016
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Н4	Норматив миттєвої ліквідності, %	72,25	60,96	59,53	69,96	-	-	-
	Нормативне значення, %	Не менше 20%						
Н5	Норматив поточної ліквідності, %	80,96	113,41	102,46	100,25	-	-	-
	Нормативне значення, %	Не менше 40%						
Н6	Норматив короткострокової ліквідності, %	89,56	95,54	93,02	92,29	91,04	89,5	-0,06
	Нормативне значення, %	Не менше 60%						

Джерело: [10].

яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку.

В таблиці 5 представлена інформація щодо стану виконання нормативів кредитного ризику банками України з 2016 по 01.05.2021 р.

Дані з таблиці 5 свідчать про виконання нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) за період 01.05.2016—01.05.2021 рр. в межах 21,14%—18,95%, що не перевищує норму у 25%. Проте, значення нормативу демонструє достатньо високий рівень сигналу кризи, особливо у 2016 році. Нагадаємо, кредитний ризик, який прийняв банк на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів, вважають великим, якщо сума всіх вимог банку до цього контрагента (групи пов'язаних контрагентів) і всіх позабалансових зобов'язань, наданих банком щодо цього контрагента або групи пов'язаних контрагентів, становить 10% і більше регулятивного капіталу банку.

Таблиця 5. Стан виконання нормативів кредитного ризику банків за період 2016—2021 рр.

Норматив		Станом на 01.05.						Зміна 2021/2016
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Н7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	21,14	20,90	20,01	18,65	19,17	18,95	-2,19
	Нормативне значення, %	Не більше 25%						
Н8	Норматив великих кредитних ризиків, %	331,11	283,57	175,12	172,21	106,49	83,82	-247,29
	Нормативне значення, не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу						
Н9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	35,35	28,98	14,52	9,53	6,00	4,18	-31,17
	Нормативне значення, %	Не більше 25%						

Джерело: [10].

Таблиця 6. Стан виконання банками України нормативів інвестування за період 2016–2021 рр.

Норматив		Станом на 01.05.						Зміна 2021/2016
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Н11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою, %	0,001	0,0001	0,0001	0,0005	0,0002	0,0002	-0,0008
	Нормативне значення, %	Не більше 15%						
Н12	Норматив загальної суми інвестування, %	0,75	0,39	0,16	0,15	0,13	0,09	-0,66
	Нормативне значення, %	Не більше 60%						

Джерело: [10].

Згідно даних таблиці 5, норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) не виконувався у 2016 р. по банківській системі України, допустимий максимум згідно вимог НБУ якого складає 25%. У 2016 — вже 35,35%. Проте, за 2017—2021 рр. його значення зменшилося майже вдвічі і на початку 2021 року він вже відповідав встановленому нормативу НБУ.

Окрему увагу слід звернути на нормативи стосовно кредитування інсайдерів (пов'язаних з банком осіб). Якщо до 2016 року фактичні значення нормативів Н9 та Н10 (з 1.07.2015 року не розраховуються банками) були досить низькими та перебували в межах нормативного значення (не більше 5% та не більше 30% відповідно), то з уведенням Національним банком України відповідно до Постанови від 08.06.2015 № 361 "Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні" нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9), у банківській системі виявилось порушення дотримання вимог. При оптимальному значенні показника не більше 25% норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами становив у 2016 році 35,35% збільшившись на 5,53%, що свідчить про підвищення кредитного ризику в банківській системі України за цим напрямом. Рівень кредитного ризику банківської системи є надзвичайно високим та негативно впливає на стабільність функціонування усієї банківської системи [15, с. 29].

Далі розглянемо виконання банками України нормативів інвестування, а саме нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %) та нормативу загальної суми інвестування (не більше 60 %). В таблиці-6 подано дані щодо стану виконання вимог НБУ банками України стосовно зазначених нормативів.

Порівняння стану виконання нормативів інвестування банками України з граничними, встановленими НБУ, дозволяє зробити висновок про дуже низьку інвестиційну активність по всій банківській системі України. Банки не зацікавлені в здійсненні прямих інвестицій в компанії України, а зосередилися більше на портфельних інвестиціях, які купують їх з метою подальшого продажу й отримання торговельного прибутку від різниці між ціною продажу і купівлі. Даний факт пов'язаний також з рядом причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, які стосуються як загального рівня розвитку національної економіки в різних її сферах, так і незацікавленістю банків у фінансуванні інвестиційних проектів у зв'язку зі значними ризиками та невідповідністю термінів ресурсної бази строкам реалізації інвестицій.

І так, відповідно до таблиці-6 видно що норматив Н11 та Н12 також дотримані банками України в нормі відповідно не більше 15% та 60%.

Таким чином, в цілому банківські установи України дотримуються виконання нормативних вимог НБУ, окрім показника Н9-нормативу максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами. Проте, на сьогодні банківська система України залишається в кризовому стані. За останні роки кількість банків зменшилася більше ніж вдвічі. Подолання кризи можливе лише за умов стабілізації економіки в цілому. Зараз банкам вдається втримувати свою ліквідність лише через те, що вони розміщують свої активи у первинні та вторинні резерви (готівку, кошти на поточних рахунках у НБУ) та не ризикують вкладати їх у високодохідні активи. Ті ж банки, що не зменшують обсягів кредитування, поступаються якістю кредитного портфелю на фінансовому ринку України.

У 2018 року запроваджено щорічну оцінку стійкості банків та банківської системи України. Відповідне положення про здійснення оцінки стійкості банків та банківської системи зат-

верджене постановою Правління Національного банку від 22.12.2017 № 141. Крім цього, з метою вдосконалення банківського нагляду в умовах переходу до міжнародних стандартів вважаємо за доцільне [5, с. 64]:

— удосконалити процедуру ліцензування банківської діяльності;

— запровадити постійний моніторинг діяльності вітчизняних комерційних банків, зокрема їх фінансового стану;

— здійснювати постійний контроль за дотриманням нормативів банківської діяльності та чинного законодавства;

— запровадити постійні інспекційні перевірки банківської діяльності;

— здійснювати комерційними банками постійний поточний внутрішній контроль та зовнішній аудиторський контроль;

— розробити та надіслати наглядові інструкції для банківських установ щодо впровадження стандартів Базеля III;

— розробити та надіслати наглядові інструкції для банківських установ щодо переходу до стандартів міжнародної фінансової звітності, розробленої IASB.

Ці заходи спрямовані на забезпечення прозорості банківської діяльності, що дасть змогу ринку в особі клієнтів повноцінно виконувати свою регулятивну функцію, а банкам прозору конкурувати між собою.

У вересні 2010 р. Базельський комітет з банківського нагляду прийняв так званий стандарт Базель-III, що був розроблений як відповідь на виклики глобальної фінансової кризи та призначений підвищити стійкість банківських систем. Базель-III не скасовує попередні угоди по капіталу (у межах Базеля-I і Базеля-II), а доповнює їх і спрямований на усунення визнаних міжнародним співтовариством недоліків існуючих стандартів регулювання, таких як недостатній рівень вимог до капіталу банку, можливість включати в капітал гібридні інструменти без обов'язкової їх конвертації або списання на збитки, про циклічність регулювання, не-

Рис. 2. Напрямки покращення за вимогами Базель-III

Джерело: [9].

дооцінка ризику по сек'юритизованих активах і ризику на контрагента по операціях з деривативами; недостатність розкриття банками інформації.

Зміни можна поділити на напрями (рис. 2).

Необхідність чіткого графіку запровадження Базель-III пояснюється тим, що розроблені Базельським комітетом нормативи перестають бути лише рекомендаціями для світової банківської спільноти, вони стають жорсткими вимогами до банківських установ, невиконання яких передбачає застосування жорстких санкцій з боку регуляторів [2, с. 123].

Згідно з рішенням Базельського комітету з банківського нагляду, зміни до Базельських рекомендацій (Базель-III) мали на меті такі основні цілі:

1) зміцнити міжнародні нормативи з управління капіталом та ліквідністю для створення більш стійкого банківського сектору;

2) покращити здатність банківського сектору долати наслідки фінансових та економічних криз і таким чином знизити ризик розповсюдження цих проблем з фінансового у реальний сектор економіки.

Хоча зміни, внесені в "Міжнародну конвергенцію визначення капіталу та стандартів капіталу: нові підходи" не є кардинальними, але їх запровадження має інноваційний характер, який полягає в такому:

а) зміна підходів до фінансового управління та ризик-менеджменту шляхом підвищення стандартів управління ризиками, ступеня інтеграції управління фінансами та ризиками банківських установ;

б) забезпечення стабільної бази та необхідних резервів для протистояння всіляким ризикам та кризам;

в) можливість формування більш повної, консолідованої картини бізнесу для акціонерів та менеджменту.

Отже, банківський нагляд виступає незмінним чинником укріплення банківської системи країни. Адаптація вітчизняного банківського нагляду до міжнародних стандартів дозволить перейти до моделі розвитку банківського сектору, що характеризується пріоритетом якісних показників діяльності та орієнтацією на довгострокову ефективність.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

За останні роки в Україні виконано важливий крок щодо вдосконалення системи банківського нагляду і регулювання та наближення її до міжнародних стандартів і практики, однак у цій діяльності є ще багато невирішених питань і недоліків, головні з яких: недосконалість контролю за наявністю у банках адекватних систем управління ризиками; низький рівень практичної реалізації пруденційних вимог, зокрема, у частині здійснення операцій з інсайдерами та дотримання нормативів великих кредитних ризиків; відсутність належного контролю за наявністю у банків положень, практики та процедур щодо протидії відмиванню доходів, набутих злочинним шляхом та інше.

Тому, з метою подальшого розвитку складових системи банківського нагляду необхідним є створення ефективною системи внутрішнього контролю, першим кроком до побудови якої є чітке визначення його мети і цілей.

Література:

1. Ганзюк С.М. Лінькова А.В. Особливості функціонування проблемних банків в Україні. Молодий вчений. 2016. № 8 (35). С. 11—14.
2. Кравчук В.В. Базельські угоди: новий етап розвитку міжнародної системи оцінки ризиків. Фінанси України. 2004. № 6. С. 121—128.

3. Лобозинська С.М. Удосконалення правового регулювання банківської системи України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vddfa/2009_1/3/5.%20Lobozinskaj.pdf

4. Любунь О.С. Любунь В.С., Іванець І.В. Національний банк України: основні функції, грошово-кредитна політика, регулювання банківської діяльності. навч. посіб. К.: ЦНА, 2004. 351 с.

5. Макаренко Ю.П. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12. С. 62—67.

6. Мамедов С.Г. Підвищення ефективності нагляду в контексті реструктуризації банків. Вісник університету банківської справи. 2017. № 1 (28). С. 60—64.

7. Міщенко В.І., Яценюк А.П., Коваленко В.В., Коренєва О.Г. Банківський нагляд: навчальний посібник. К.: Знання, 2004. 406 с.

8. Панасенко І.М. Банківський нагляд як інструмент забезпечення стабільності банківської системи України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 23. С. 518—523.

9. Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні Базельські принципи). URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251>

10. Офіційний сайт Національного банку України URL: www.bank.gov.ua

11. Пернарівський О.В., Пернарівська О.О. Методи оцінювання ризиків у банківській діяльності. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2018. Вип. 6 (17). С. 828—833.

12. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679 — XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

13. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення / О.І. Барановський, В.Г. Барановська, Є.О. Бублик та ін. за ред. д-ра екон. наук О.І. Барановського, НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. К., 2010. 492 с.

14. Табачук Г.П. Бус О.Б. Основні цілі, завдання та принципи організації банківського регулювання й нагляду. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2011. № 2 (11). С. 151—157.

15. Волкова В.В. Тенденції розвитку банківського нагляду в Україні в умовах переходу до міжнародних стандартів. European journal of economics and management. Volume 4. Issue 3. 2018. С. 26—35. URL: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2018/eujem_2018_4_3/eujem_2018_4_3.pdf

References:

1. Hanzhuk, S.M. Lin'kova, A.V. (2016), "Features of the functioning of troubled banks in Ukraine", *Molodyj vchenyj*, vol. 8 (35), pp. 11—14.

2. Kravchuk, V.V. (2004), "The Basel Accords: a new stage in the development of an international risk assessment system", *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 121—128.

3. Lobozyyns'ka, S.M. (2009), "Improving the legal regulation of the banking system of Ukraine", available at: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vddfa/2009_1/3/5.%20Lobozyynskaj.pdf (Accessed 10 Feb 2022).

4. Liubun', O.S. Liubun', V.S., Ivanets', I.V. (2004), *Natsional'nyj bank Ukrainy: osnovni funktsii, hroshovo-kredytna polityka, rehulivannia bankivs'koi diial'nosti* [National Bank of Ukraine: main functions, monetary policy, regulation of banking activities], TsNL, Kyiv, Ukraine.

5. Makarenko, Yu.P. (2017), "Current state and ways to improve banking regulation and supervision. Investments: practice and experience", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 12, pp. 62—67.

6. Mamedov, S.H. (2017), "Improving the effectiveness of supervision in the context of bank restructuring", *Visnyk universytetu bankivs'koi spravy*, vol. 1 (28), pp. 60—64.

7. Mischenko, V.I., Yatseniuk A.P., Kovalenko V.V., Korenieva O.H. (2004), *Bankivs'kyj nahliad* [Banking supervision], Znannia, Kyiv, Ukraine.

8. Panasenko, I.M. (2018), "Banking supervision as a tool to ensure the stability of the banking system of Ukraine", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 23, pp. 518—523.

9. National Bank of Ukraine (2022), "Basic principles of effective banking supervision (Basic Basel principles)", available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251> (Accessed 10 Feb 2022).

10. Official website of the National Bank of Ukraine (2022), available at: www.bank.gov.ua (Accessed 10 Feb 2022).

11. Pernarivs'kyj, O.V., Pernarivs'ka, O.O. (2018), "Methods of risk assessment in banking", *Skhidna Yevropa: Ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 6 (17), pp. 828—833.

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), *The Law of Ukraine " On the National Bank of Ukraine"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (Accessed 29 January 2022).

13. Baranovs'kyj, O.I., Baranovs'ka, V.H., Bublik, Ye.O. (2010), *Stijkist' finansovykh rynkiv Ukrainy ta mekhanizmy ii zabezpechennia* [Stability of financial markets of Ukraine and

mechanisms for its provision.], NAN Ukrainy; *Int ekonomiky ta prohnozuvannia*, Kyiv, Ukraine.

14. Tabachuk, H.P. Bus, O.B. (2011), "The main goals, objectives and principles of banking regulation and supervision", *Visnyk Universytetu bankivs'koi spravy Natsional'noho banku Ukrainy*, vol. 2 (11), pp. 151 — 157.

15. Volkova, V.V. (2018), "Trends in the development of banking supervision in Ukraine in the transition to international standards", *European journal of economics and management*, Vol. 4, Issue 3, pp. 26—35, available at: https://eujem.cz/wp-content/uploads/2018/eujem_2018_4_3/eujem_2018_4_3.pdf (Accessed 10 Feb 2022).

Стаття надійшла до редакції 22.02.2022 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292